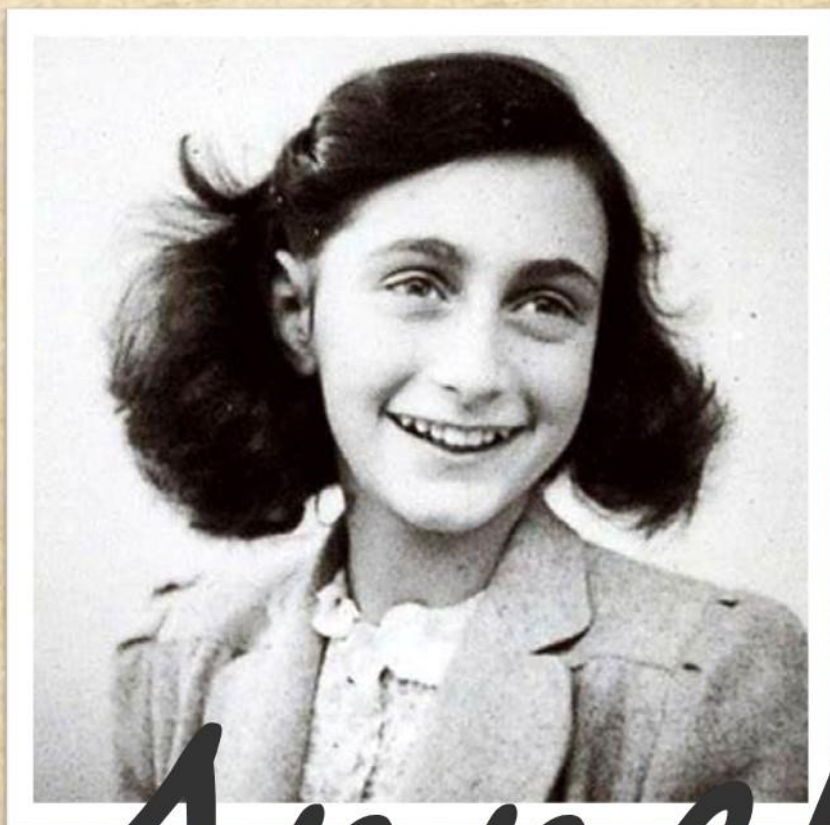

**10
mei
2025
20.00 uur**

**Xaveriuskerk
Amersfoort**

Annelies

James Whitbourn

**AMERSFOORTS
KAMERKOOR**

o.l.v. Rienk Bakker

programmaboekje

Van harte welkom op ons concert!

Annelies is de officiële voornaam van Annelies Marie Frank, beter bekend als Anne Frank. In *Annelies* gebruikt de Engelse componist James Whitbourn teksten uit Annes beroemde dagboek om een muzikaal portret te maken van het leven in het Achterhuis. Op basis van de Engelse vertaling van het dagboek schreef de Britse literatuurwetenschapper en dichter Melanie Challenger een libretto, dat door Whitbourn op muziek is gezet. De eerste versie voor sopraansolo, groot koor en orkest beleefde in 2005 haar première in Londen. In 2009 vond in Den Haag de première plaats van de kamermuziekversie voor sopraansolo en koor, begeleid door piano, viool, cello en klarinet: klezmerinstrumenten die verwijzen naar Annes cultuur en traditie.

Het stuk is een meeslepende muzikale verbeelding van Annes leven en gedachtewereld tijdens haar onderduiktijd in het Achterhuis. Whitbourns muziek sluit naadloos aan bij de gevoelens die Anne toevertrouwt aan haar dagboek. Zo hoort u onder andere een weemoedig Duits kinderliedje, musicalachtige fragmenten, een wals, klezmermuziek, een liedje van Vera Lyn, en zelfs de klokken van de Westertoren, vertrouwde klanken voor Anne waar zij troost uit putte. In *Annelies* resoneren Annes verdriet, vreugde, angst en hoop en worden deze voor ons hoorbaar en invoelbaar.

De uitvoering van de kamermuziekversie van *Annelies* stond al enige tijd op onze wensenlijst. Dit jaar is het 80 jaar geleden dat Anne Frank overleed in concentratiekamp Bergen-Belsen. In Nederland vieren wij 80 jaar vrijheid. Het is bij uitstek het jaar om dit stuk uit te voeren: de thematiek is in de huidige tijd van oorlogen wereldwijd actueler dan ooit. Wij willen met deze uitvoering niet alleen de herinnering aan een duistere oorlogsperiode uit het verleden levend houden, maar ook uitdrukking geven aan de hoop op leven in vrijheid voor iedereen.

In 2015 schreef Whitbourn als reactie op een uitvoering van *Annelies* door het Harmonium Choral Society aan dirigente Anna Matlack:

“ This must be what choral singing is about: creating a single voice that no individual possesses, but which emerges from the creation of a unity of thought and purpose. ”

En dat is precies het speerpunt bij het zingen in ons koor: het creëren van één stem die geen enkele zanger zelf bezit, maar die opbloeit uit de samensmelting van gedachte en intentie. Wij hopen dat ook wij dit vanavond met elkaar bereiken. Wij wensen u een mooi concert toe.

Wij vragen u om uw telefoon uit te zetten en niet te filmen en fotograferen tijdens het concert.

Het Amersfoorts Kamerkoor

is een gemengd koor met zo'n 30 leden; enthousiaste amateurs die graag op een muzikaal hoog niveau zingen in een warme, vriendelijke sfeer. Het koor is opgericht in 1972 en is lid van de Vereniging Toonkunst Nederland. Sinds 2013 staat het koor onder leiding van Rienk Bakker.

Er wordt veel gewerkt aan de koorklank: het afstemmen van de zangers op elkaar is een speerpunt van de repetities. Iets zomaar zingen is er niet bij, er worden eisen gesteld aan zuiverheid en klankkleur. Het 'luisterend zingen' is daarbij essentieel. Het repertoire omvat een breed scala aan muziekstijlen en -stromingen, van renaissance tot heden. De concertprogramma's zijn vaak opgebouwd rondom een thema. Dat kan een stijlperiode of een groep tijdgenoten zijn, maar ook een onderwerp als de liefde of een dichter die diverse componisten heeft geïnspireerd.

Er wordt meestal *a capella* gezongen, maar ook regelmatig samengewerkt met instrumentalisten en solisten. Het koor geeft doorgaans twee concerten per jaar in Amersfoort en omstreken.

sopranen Helma Eijck - Randi Hanstveit - Corrine Kroese - Noortje Liefferink
Marleen de Meijere - Rudith Middelhuis - Annelies Scholtz
Emma Tabak - Welmoed Wijmans

alten Nanneke Anten - Annelies de Jonge - Marlies van der Klugt
Willemien Koster - Elly Molenaar - Els Monquil - Marian Overmaat
Trees Veerkamp - Bette Westera

tenoren Maarten Eijkhout - Arjan de Jong - Jan Willem Lignac
Huig Notenboom - Ids Smedema - Bert de Vries - Jan van der Zwan

bassen Henri Brokaar - Peter Bruinsma - Diederik van Essel
Kees Kamperman - Nico Lok - John Sitters - Jan Visscher

foto: Marjon Zijlstra

Rienk Bakker

is dirigent, zanger en organist. Zijn passie voor muziek begon vroeg, met zingen en spelen. Al vrij snel kwam hier ook dirigeren bij. Zijn eerste aanstelling als dirigent kreeg hij op 17-jarige leeftijd. Aan diverse conservatoria in binnen- en buitenland behaalde hij masterdiploma's voor Koordirectie en Orgel en het bachelorsdiploma voor Kerkmuziek. Daarnaast studeerde hij piano en zang als bijvakken.

Momenteel leidt hij diverse (kamer)koren en heeft hij een groot repertoire opgebouwd. Zo voerde hij Bachs *Matthäus-Passion*, *Weihnachtsoratorium* en *Hohe Messe* uit, evenals de bekende Requiem's van Duruflé, Fauré en Rutter. Rienk geeft de voorkeur aan een grote variëteit in repertoire, waarin veel ruimte is voor hedendaagse muziek. Om die reden werkt hij graag samen met componisten om tot nieuwe werken voor koor te komen.

Rienk is werkzaam als organist in de Grote Kerk van Vianen. Daarnaast coacht hij zangers op het gebied van muziektheorie en solfège. Hij wordt regelmatig gevraagd als koorrepetitor bij het Nederlands Kamerkoor en neemt zelf ook graag deel aan zangprojecten. Kijk voor meer informatie op zijn website www.rienkbakker.nl.

Michel Khalifa

geboren en getogen in Parijs, studeerde muziekwetenschap aan de Universiteit Utrecht. Na zijn afstuderen in 2000 ging hij aan het werk als zelfstandig musicoloog. Het sleutelwoord bij zijn activiteiten is communiceren.

Hij begeleidt muzikreizen en schrijft programma-toelichtingen en artikelen voor muziektijdschriften zoals *Preludium*. Daarnaast verzorgt hij concertinleidingen bij talrijke orkesten, festivals en concertzalen in Nederland.

Aan het Conservatorium van Amsterdam doceert Michel muziekgeschiedenis en muziekethiek. Zijn muzikale belangstelling is breed, van middeleeuws tot hedendaags, van kamermuziek tot opera.

© Geert Snoeijer

Janneke Stoute

begon al jong met vioolles op de Sweelinck Academie van het Conservatorium van Amsterdam. Een paar jaar later werd ze toegelaten op de Koorschool Haarlem, waar ze zong in de soloklas en in het Kathedrale Koor St. Bavo. Na vier jaar zangles bij Sasja Hunnengo op het Conservatorium van Amsterdam, rondde zij haar studie af bij Rita Dams aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag. Janneke volgde masterclasses bij Maarten Koningsberger, Alexander Oliver en Margreet Honig.

Janneke zingt een breed scala aan repertoire, met een focus op oude muziek en moderne muziek. Ze wordt regelmatig gevraagd als concertsolist. Op haar repertoire staan onder andere het Requiem van Mozart, van Fauré en van Rutter, de Matthäus Passion, het Weihnachtsoratorium en diverse Bachcantates.

Verder zingt Janneke bij meerdere ensembles, waaronder het Apollo Ensemble en Le Nuove Musiche. Naast een solocarrière houdt zij zich bezig met het toegankelijker maken van klassieke muziek. Ze heeft workshops gegeven aan vrouwen in kwetsbare situaties, dak- en thuisloze mensen en aan kinderen in het basisonderwijs.

Peter Koetsveld

studeerde af aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Kort daarna werd hij plaatsvervangend eerste solist klarinettist in het Cape Town Symphony Orchestra, waarmee hij op tournee ging in Taiwan. Hij won diverse concoursen en speelde verschillende recitals voor de nationale radio SABC.

Terug in Nederland speelde Peter bij het Gelders Orkest, het Hineni Symfonie Orkest en het New English Orchestra. Voor langere tijd speelde hij in het Trio Con Spirito, bestaande uit klarinet, cello en piano.

In 2002 richtte Peter het Kurios Klarinetkwartet op, waarmee hij drie albums opnam. Hij was regelmatig gastspeler in tv-uitzendingen, ook als improvisator. Peter bracht een aantal soloalbums uit, waaronder ROOTS! en Die sieben letzten Worte van Haydn.

Anoek Brokaar

sloot in 2009 haar bachelorstudie voor viool af aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag. Vervolgens studeerde ze in Namur, waar ze haar master afsloot met een tien met onderscheiding. Anoek won eerste prijzen op diverse concoursen. Zij volgde masterclasses in zowel solo-spel als kamermuziek in binnen en buitenland.

Hierna gaf zij concerten met het Artonis pianotrio en trad zij samen met pianist Frank Oppedijk op in zijn concertserie Verrassend Klassiek. Verder speelde zij in het Concertgebouw voor Radio 4. Vanaf 2001 nam Anoek deel aan verschillende orkestprojecten, zoals het Riciotti ensemble en het New European Ensemble.

Ook als kamermusicus heeft Anoek jarenlange ervaring en speelde zij in meerdere kleine bezettingen. Verder treedt zij samen met pianist Frank Oppedijk op door heel Nederland en daarbuiten, voor hun eigen onderneming Neoklassieke Concerten Nederland. Daarnaast is zij een bevlogen docent.

Frank Oppedijk

studeerde klassiek piano aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag. Al op 9-jarige leeftijd trad hij voor het eerst op als solist met orkest. In de jaren die volgden, won hij prijzen op verschillende concoursen.

Frank geeft regelmatig concerten in het buitenland. Hij speelde o.a. in het Concertgebouw, de Doelen en Vredenburg, voor Radio 4 en de NPS. Frank was oprichter en artistiek-zakelijk leider van Concertserie Verrassend Klassiek in Amersfoort tussen 2011 en 2016. Begin 2024 richtte hij samen met Anoek Brokaar Neoklassieke Concerten Nederland op, en organiseerde hij 30 uitverkochte concerten op rij door heel Nederland, Malta en Duitsland.

Naast zijn activiteiten als uitvoerend musicus, heeft Frank een grote passie voor componeren. Hij brengt regelmatig zijn eigen composities in concert. In 2020 won Frank het WK kunstfluiten.

Gied van Oorschot

is een veelzijdige cellist en profileert zich als zodanig in verschillende stijlen en bezettingen. Hij bespeelt daarbij verschillende instrumenten, zoals een barokcello en piccolocello.

Allround opgeleid en *with honours* afgestudeerd aan het Utrechts Conservatorium, vervolgde Gied zijn studie aan het Conservatorium van Amsterdam om zich onder andere te verdiepen in de 'oude muziek'. Hier sloot hij met lovende kritieken zijn masterstudie af.

Zijn huidige bezigheden bestaan uit orkestwerk, onderwijzen, maar voornamelijk uit kamermuziek. Zo richtte hij met twee bevriende collega's het Pella Collective op; een collectief voor nieuwe muziek dat zich toelegt op hedendaagse muziek uit Nederland en de Verenigde Staten. Naast zijn muzikale opleidingen is Gied ook academisch onderlegd in de sociale wetenschappen.

James Whitbourn

begon zijn carrière als programmamaker bij de BBC, waar hij vele bekroonde programma's produceerde en een stijl ontwikkelde die bekend stond om zijn directe band met het publiek. Hij dirigeerde de BBC Philharmonic, de Academy of St. Martin in the Fields en andere toonaangevende orkesten.

James was een veelzijdig componist die zich toellegde op concertmuziek voor koor, en muziek bij films en televisie. Hij schreef onder meer de weelderige orkestpartituur voor de BBC-serie *Son of God*. Whitbourn kreeg de opdracht om muziek te componeren voor verschillende nationale evenementen, waaronder de BBC's titelmuziek voor de begrafenis van koningin Elizabeth en de nationale herdenking van 9/11 in Westminster Abbey.

Zijn grootste compositie is het koorwerk *Annelies*. Andere opmerkelijke werken zijn *Luminosity*, geschreven voor het Westminster Choir College en het dansensemble Archedream, de *Son of God Mass* voor saxofoon, koor en orgel en *The Seven Heavens* voor koor en orkest - een portrettering van het leven van C.S. Lewis, in de beeldtaal van de middeleeuwse planeten. Zijn werk wordt over de hele wereld veel uitgevoerd. James stierf in maart 2024 op 60-jarige leeftijd.

foto: David Fisher

Belichting

De belichting wordt verzorgd door:

Lubbertus

in samenwerking met Mirjam IJsseldijk

Teksten

foto: Anne Frank Stichting

Melanie Challenger schreef het libretto van *Annelies*. Zij gebruikte hiervoor de Engelse vertaling van het dagboek van Anne Frank: *Anne Frank, the Diary of a Young Girl* (©1952). Deze vertaling is van de hand van Barbara Mooyaart-Doubleday. Zij werkte hiervoor nauw samen met Otto Frank. Barbara woonde vanaf 1949 tot aan haar dood in 2017 in Amersfoort.

In de linker kolom staan de Engelse teksten van het libretto, in de rechterkolom staan de originele dagboekfragmenten van Anne, waar deze teksten op zijn gebaseerd. De dagboekfragmenten hebben wij overgenomen uit:

Het Achterhuis, Dagboekbrieven 12 juni 1942 - 1 augustus 1944

Enige geautoriseerde en vermeerderde editie: Otto H. Frank en Mirjam Pressler ©1991, 2001, 2003 Anne Frank Fonds, Basel, Zwitserland

Alle schuingedrukte teksten zijn geen teksten van Anne; ze zijn door Melanie Challenger aan het libretto toegevoegd, of het betreft een toelichting van ons.

Annelies

libretto door Melanie Challenger

dagboekteksten van Anne Frank

Introit - prelude

1

Inleiding - voorspel

The capture foretold

2

Voorspelling van de arrestatie

Up above you can hear the breathing,
eight pounding hearts,
footsteps on the stairs,
a rattling on the bookcase.

Bij ons was de ademhaling van
het hele gezin hoorbaar, verder
verroerden we ons niet. Stappen in
huis, privékantoor, keuken, dan ...
onze trap. Niemand ademde nu
hoorbaar, acht harten bonkten.
Stappen op onze trap,
dan gerammel aan de draaikast.

11 april 1944

Suddenly, a couple of bangs.
Bleibst du! Anschlag!
Doors slammed inside the house.

Maar opeens, ja hoor, hoorden ze
twee harde bonzen, alsof hier in huis
twee deuren dichtgeslagen werden.

25 maart 1943

We are in blue sky,
surrounded by black clouds.
See it, the perfectly round spot?
but the clouds are moving in,
and the ring between danger
grows smaller.

Ik zie ons acht samen met het
Achterhuis alsof wij een stukje blauwe
hemel waren, omringd door zwarte
regenwolken. Het ronde afgebakende
plekje waar wij op staan is nog veilig,
maar de wolken rukken steeds dicht
op ons toe en de ring die ons van het
naderende gevaar scheidt wordt
steeds nauwer toegehaald. (...)

We look at the fighting below,
and the peace and beauty above,
but the dark mass of clouds
looms before us,
and tries to crush us.

We kijken allen naar beneden waar de
mensen tegen elkaar vechten, we
kijken allen naar boven waar het
rustig en mooi is, en onderwijl zijn wij
afgesneden door die duistere massa
(...) die voor ons staat als een
ondoordringbare muur, die ons
verpletteren wil, maar nog niet kan.

O ring, ring,
open wide
and let us out!

Ik kan niet anders doen dan roepen
en smeken: "O, ring, ring, word wijder
en open je voor ons!"

8 november 1943

The plan to go into hiding

3

Het plan om onder te duiken

When would we go into hiding?
Where would we hide?
In the city? In the country?
In a house? In a shack?

Schuilen, waar zouden wij gaan
schuilen, in de stad, op het land,
in een huis, in een hut, wanneer,
hoe waar...?

These questions kept running
through my mind.
I started packing
my important belongings.
The first thing was my diary.
Memories mean more to me
than dresses.

Dat waren vele vragen die ik niet kon
stellen, en die toch steeds weer
terugkwamen. Margot en ik begonnen
het nodigste in een schooltas te
pakken. Het eerste wat ik erin stopte
was dit gekartonneerde schrift (*haar
dagboek*). Ik geef meer om
herinneringen dan om jurken.

8 juli 1942

Ik zal, hoop ik, aan jou alles kunnen
toevertrouwen, zoals ik het nog aan
niemand gekund heb, en ik hoop dat
je een grote steun voor me zult zijn.

Ik zal, hoop ik, aan jou alles kunnen
toevertrouwen, zoals ik het nog aan
niemand gekund heb, en ik hoop dat
je een grote steun voor me zult zijn.

12 juni 1942

It seems like years since Sunday
morning. So much has happened,
it's as if the whole world had
suddenly turned upside down.

Vanaf zondagmorgen tot nu lijkt een
afstand van jaren. Er is zoveel
gebeurd dat het is of de hele wereld
zich plotseling omgedraaid heeft.

8 juli 1942

The last night at home and arrival at the Annexe

4

De laatste nacht thuis en aankomst bij het Achterhuis

My last night in my own bed.
In the morning a warm rain fell.

Ik was doodmoe en hoewel ik wist dat
het de laatste nacht in m'n bed zou
zijn, sliep ik dadelijk (...). Een warme
regen stroomde de hele dag door.

The four of us wrapped
in layers of clothing,
the stripped beds,
the breakfast things on the table.
We closed the door behind us.

We kleedden ons allevier zo dik aan,
alsof we in een ijskast zouden moeten
overnachten en dat alleen om nog wat
kleren mee te nemen. Om half acht
sloten ook wij de deur achter ons (...).
De afgehaalde bedden, de ontbijtboel
op tafel (...) dat alles wekte de indruk
alsof wij halsoverkop vertrokken
waren.

8 juli 1942

Walking in the pouring rain,
walking down the street,
each of us with a satchel
filled to the brim.

Zo liepen we dan in de stromende
regen, vader, moeder en ik, elk met
een school- en boodschappentas, tot
bovenaan toe volgepropt (...).

9 juli 1942

We arrived at Prinsengracht,
led through the long passage
and up the wooden staircase
to the Annexe.
The door was shut behind us,
leaving us alone.

Op de Prinsengracht 263 aangeko-
men, nam Miep ons gauw mee de
lange gang door, de houten trap op,
regelrecht naar boven, het Achterhuis
in. Ze sloot de deur achter ons
en we waren alleen.

Then for the first time,
I found a moment
to tell you about it,
to realise
what had happened to me
and what was about to happen.

Toen vond ik voor het eerst sinds
onze aankomst in het Achterhuis
gelegenheid om je de gebeurtenissen
mede te delen en tegelijkertijd om me
eens goed te realiseren wat er nu
eigenlijk met me gebeurd was
en wat er nog gebeuren zou.

10 juli 1942

We're Jews in chains,
chained to one spot,
without any rights,
a thousand obligations.
We must be brave
and trust in God.

Wij zijn er heel sterk aan herinnerd
dat wij geketende joden zijn,
geketend aan één plek, zonder
rechten, met duizenden plichten. Wij
joden mogen ons gevoel niet laten
gelden, moeten moedig zijn en sterk,
moeten alle ongemakken op ons
nemen en niet mopperen, moeten
doen wat in onze macht ligt en op
God vertrouwen.

11 april 1944

The days here are very quiet,

De dagen worden hier erg stil.

1 oktober 1942

having to sit still all day
and not say a word,
you can imagine
how hard that is for me.

Dit vond ik lang niet zo akelig dan dat ik de hele dag stil moest blijven zitten en ook niet mocht praten. Je kunt je niet indenken hoe moeilijk dat juffrouw Kwek-kwek-kek gevallen is. Op gewone dagen moeten we al fluisteren; helemaal niet spreken en niet bewegen is nog tien keer erger.

29 september 1942

The silence
makes me so nervous,
but the chiming
of the Westertoren clock
reassures me at night.

De stilte is het namelijk die me 's avonds en 's nachts zo zenuwachtig maakt. Vader, moeder en Margot kunnen nog steeds niet aan het geluid van de Westertorenklok wennen (...). Ik wel, ik vond het dadelijk fijn en vooral 's nachts is het zo iets vertrouwds.

11 juli 1942

You no doubt want to hear
what I think of life in hiding?

Het zal je wel interesseren om te horen hoe het me als schuiler bevalt.

11 juli 1942

The blue sky,
the bare chestnut tree,
glistening with dew,
the seagulls,
glinting with silver
swooping through the air.
As long as this exists,
this sunshine
and this cloudless sky,
how can I be sad?

Wij keken alletwee naar de blauwe hemel, de kale kastanjeboom aan wiens takken kleine druppeltjes schitterden, naar de meeuwen en de andere vogels die in hun scheervlucht wel van zilver leken (...). "Zolang dit bestaat", dacht ik, "en ik het mag beleven, deze zonneschijn, die hemel waar geen wolk aan is, zo lang kan ik niet treurig zijn."

23 februari 1944

spoken
Prospectus and Guide
to the Secret Annexe.
A Unique Facility for the Temporary
Accommodation of Jews and Other
Dispossessed Persons.

gesproken
Prospectus en leidraad
van het Achterhuis.
Speciale instelling
voor het tijdelijk verblijf
van joden en dergelijke.
17 november 1942

spoken
Now our Annexe
has truly become a secret,
a bookcase has been built
in front of the entrance.
It swings on its hinges
and opens like a door.

gesproken
Onze schuilplaats is nu pas een echte
schuilplaats geworden. Mijnheer
Kugler vond het namelijk beter om
voor onze toegangsdeur een kast te
plaatsen, (...) maar dan natuurlijk een
kast die draaibaar is en die dan als
een deur opengaat.
21 augustus 1942

spoken
It is Open All Year Round, Located in
Beautiful, Quiet, Wooded Surroun-
dings, In the Heart of Amsterdam.
Inside it is Necessary
to Speak Softly at all times,
Singing is Permissible,
only Softly and After Six pm!

gesproken
Gedurende het hele jaar geopend.
Mooie, rustige, bosrijke omgeving
in het hartje van Amsterdam.
Gebruik van taal: vereist is
te allen tijde zacht te spreken.
Zang: uitsluitend zacht
en na 6 uur 's avonds!
17 november 1942

The strangest things happen
when you're in hiding.
Try to picture this.
We scrub ourselves in a tin tub,
since the curtains are drawn,
we scrub ourselves in the dark,
while one looks out the window
and gazes at the endlessly
amusing people.

Schuilers beleven rare dingen! Stel je
voor, omdat we geen badkuip
hebben, wassen we ons in een
wasteiltje (...). Margot en ik hebben
het voorkantoor als ploeterplaats
gekozen. 's Zaterdagsmiddags gaan
daar de gordijnen dicht, dan reinigen
we ons in 't donker, terwijl diegene
die niet aan de beurt is, door een kier
van 't gordijn uit 't raam kijkt en zich
over de grappige mensen verbaast.
29 september 1942

The children run around
in thin shirts and wooden clogs.
They have no coats, no socks, no caps

De kinderen lopen hier rond in een
dun bloesje met klompen aan de
voeten, geen jas, geen muts, geen

and no one to help them.
Gnawing on a carrot
to still their hunger,
they walk from their cold houses
through cold streets.

kousen en niemand die hen helpt.
Ze hebben niets in hun buik, maar
kauwen op een peenwortel, lopen
van hun koude woning weg naar de
koude straat en komen op school in
een nog koudere klas.

13 januari 1943

One day this terrible war will be over
and we'll be people again,
and not just Jews.

Eens zal deze verschrikkelijke oorlog
toch wel aflopen, eens zullen wij toch
weer mensen en niet alleen joden zijn!

11 april 1944

Courage

6

Moed

If you become
part of the suffering,
you'll be entirely lost.

(...) want wat moet je doen
als je wel de ellende beleeft?
Dan ben je verloren.

7 maart 1944

*Der Winter ist vergangen.
Ich seh' des Maien Schein;
Ich seh' die Blümlein prangen;
des ist mein Herz erfreut.
Da singt Frau Nachtigalle
und manch' Waldvögelein.*

*Die winter is vergangen,
ik zie des meien schijn.
Ik zie die bloemkens hangen,
des is mijn hart verblijd.
daar zinget die nachtegale,
also menig woudvogelkijn.*

soprano soloist
Beauty remains,
even in misfortune.
One who is happy
will make others happy,
one who has courage
will never die in misery.

sopraan solist
Daarentegen vind ik dat er nog bij elk
verdriet iets moois overblijft, als je
daarnaar kijkt, valt je steeds meer
blijheid op en word je zelf weer
evenwichtig. En wie gelukkig is, zal
anderen gelukkig maken, wie moed
en vertrouwen heeft, zal nooit in de
ellende ondergaan!

7 maart 1944

*Ade, mein' Allerliebste!
Ade, schön's Blümelein!
Ade, schön' Rosenblume;
es muss geschieden sein!*

*Adieu, mijn allerliefste,
Adieu, schoon bloemken fijn.
Adieu, schoon rozebloeme,
daar moet gescheiden zijn!*

*Das Herz in meinem Leibe Dat herte in mijnen lijve,
gehört ja allzeit dein. dat hoort ja altijd dijn.*

*Der Winter ist vergangen. Die winter is vergangen,
Ich seh' des Maien Schein; ik zie des meien schijn.
Ich seh' die Blümlein prangen; Ik zie die bloemkens hangen,
des ist mein Herz erfreut. des is mijn hart verblijd.
Da singt Frau Nachtigalle daar zinget die nachtegale,
und manch' Waldvögelein. also menig woudvogelkijn.*

Anne Frank werd geboren in Frankfurt uit Duitse ouders. Haar familie emigreerde naar Nederland toen ze vier jaar oud was. Alhoewel Anne Nederlands leerde, en het dagboek in het Nederlands schreef, was ze bekend met Duitse gedichten en gebeden, vooral die ze van haar moeder geleerd had. 'Die Winter is vergangen' was oorspronkelijk een Nederlands lied, dat gedurende de zeventiende eeuw populair werd in Duitsland. Whitbourn heeft het lied op een andere melodie gezet: 'Ick wil mi gaen vertroosten' van Johannes Brugman (1539), een geestelijk lied dat een beschouwing van het lijden van Christus omvat. Deze melodie is voor velen te herkennen in gezang 562 uit het Liedboek.

Fear of capture and the second break-in

7

Angst voor arrestatie en de tweede inbraak

In the evenings, when it's dark,
lines of good innocent people
and crying children
walk on and on,
ordered by men who bully
and beat them.
No one is spared,
all are marched
to their death.

Ik zie 's avonds in 't donker vaak die
rijen goede, onschuldige mensen
lopen, met huilende kinderen, steeds
maar lopen, gecommandeerd door
zo'n paar kerels, geslagen en
gepijngd tot ze er haast bij neer-
vallen. Niemand wordt ontzien (...)
alles, alles gaat mee in de tocht
naar de dood.

19 november 1942

Westerbork! Westerbork!

Westerbork! Westerbork!

Night after night,
green and grey vehicles
cruise the streets
and knock on every door.

Avond aan avond tuffen de groene
of grijze militaire auto's langs.
Ze bellen aan elke deur en vragen
of er ook joden wonen.

19 november 1942

Westerbork! Westerbork!

Westerbork! Westerbork!

shh!
 I heard a sound
 from the bookcase,
 hammering on the door.
 We turned white with fear.
 Had he heard something,
 this stranger?
 Open up! Open up!
 In my imagination,
 the man kept growing
 and growing,
 until he became a giant,
 the cruellest fascist
 in the world.

(...) totdat ik buiten op 't overloopje
 tegenover onze kastdeur hamerslagen
 hoorde. Wij werden wit. Zou hij dus
 toch iets gehoord hebben (...)? En net
 dacht ik dat ik m'n langste tijd geleefd
 had, toen we mijnheer Kleimans stem
 hoorden zeggen: "Doe even open, ik
 ben het". Ik kan je zeggen, dat ik niet
 weinig opgelucht was. De man, van wie
 ik meende dat hij bij ons naar binnen
 wou, had in m'n verbeelding steeds
 grotere vormen aangenomen. Op 't
 laatst leek hij op een reus en was zo'n
 fascist als er geen ergere bestaat.
 20 oktober 1942

Sinfonia (Kyrie)

8

Sinfonia (Kyrie)

Kyrie eleison. Heer, ontferm u.

Help us. Rescue us from this hell.

Help, o help mij, red mij uit deze hel!

27 november 1943

We must be brave
 and trust in God.

Wij joden (...) moeten moedig zijn
 en (...) op God vertrouwen.

11 april 1944

The dream

9

De droom

Last night,
 just as I was falling asleep,
 an old friend appeared before me.
 I saw her there, dressed in rags,
 her face thin and worn.
 She looked at me
 with such sadness.
 Anne, why have you deserted me?
 Help me, help me,
 rescue me from this hell!

Gisteravond voor het inslapen kwam
 opeens Hanneli (*vriendin van Anne*)
 voor mijn ogen. Ik zag haar voor mij,
 in lompen gekleed met een vervallen
 en vermagerd gezicht. Haar ogen
 waren heel groot en zij keek mij
 zo droevig en verwijtend aan dat ik in
 haar ogen kon lezen: "O Anne,
 waarom heb je me verlaten?"

Help, o help mij, red mij uit deze hel!"

27 november 1943

To me, she is the suffering
of all my friends,
and all the Jews.
When I pray for her,
I pray for all those in need.

Toen verscheen Oma als bescherm-
engel, daarna Hanneli, die mij nog het
symbool van de ellende van al mijn
vrienden en alle joden lijkt; als ik dus
voor haar bid, bid ik voor alle joden
en arme mensen samen.

6 januari 1944

Merciful God, comfort her, remain
with her so she won't be alone.

Goede God, geef haar steun,
opdat ze tenminste niet alleen is.

27 november 1943

Dear God, watch over her
and bring her back to us.

O God, bescherm haar
en breng haar bij ons terug.

29 december 1943

Devastation of the outside world

10

Verwoesting van de wereld buiten

On Sunday,
Amsterdam was bombed.

Zondag is Amsterdam-Noord
heel zwaar gebombardeerd.

19 juli 1943

The planes dived and climbed.
The air was abuzz with
the drone of engines.

De vliegers doken, stegen,
het suisde in de lucht en
het was heel erg griezelig (...).

26 juli 1943

The streets are in ruins,
countless are wounded.
In the smouldering ruins,
children search forlornly
for their parents.

(...) hele straten liggen in puin (...)
ontelbare gewonden (...).
Je hoort van kinderen die verloren in
de smeulende ruïnes naar hun dode
ouders zoeken.

19 juli 1943

It makes me shiver
to think of the dull,
distant drone
of approaching destruction.

Rillingen krijg ik als ik nog aan het
doffe, dreunende gerommel in de
verte denk, dat voor ons een teken
van de naderende vernieling was.

19 juli 1943

I wander from room to room,
climb up and down the stairs

(...) ik dwaal van de ene naar de
andere kamer, de trap af en weer op

and feel like a songbird,
whose wings have been ripped off
and who keeps hurling itself
against the bars of its dark cage.
“Let me out, where there’s fresh air
and laughter!” a voice within me cries.

en heb een gevoel als een zangvogel,
die z’n vleugels hardhandig uitgerukt
zijn en die in een volslagen duisternis
tegen de spijlen van zijn nauwe kooi
aanvliegt. “Naar buiten, lucht en
lachen!” schreeuwt het in me.

29 oktober 1943

Passing of time

11

De tijd gaat voorbij

The years went by.
There’s a saying:
“Time heals all wounds,”
that’s how it was for me.
Until one day,
I saw my face in the mirror.
It looked so different.
My eyes were clear and deep,
my cheeks were rosy,
my mouth was softer.
I looked happy,
and yet, in my expression,
there was something so sad.

De jaren gingen voorbij.
Er bestaat een gezegde:
“De tijd heelt alle wonden.”
Zo was het ook met mij.
Ik heb in de spiegel
mijn gezicht gezien
en dat ziet er zo anders uit.
M’n ogen zien zo helder en zo diep,
m’n wangen zijn (...) roze gekleurd,
m’n mond is veel weker,
ik zie er uit of ik gelukkig ben
en toch is er zo iets droevigs
in m’n uitdrukking (...).

7 januari 1944

The hope of liberation and a spring awakening

12

De hoop op bevrijding en een lente-ontwaken

This is D-Day,
this is the day.
Fighting will come,
but after this the victory!
Eleven thousand planes,
four thousand boats,
is this the beginning
of the long-awaited liberation?

Engelse radio: “This is D-day” (...)
“This is the day” (...)
“Stiff fighting will come now,
but after this the victory.”
11.000 vliegtuigen staan gereed (...).
4.000 landingsvaartuigen plus kleine
boten (...). Zou dan nu werkelijk
de langverbeide bevrijding naderen?

6 juni 1944

I walk from one room to another,
breathe through the crack
in the window frame,

Ik ben onrustig, loop van de ene naar
de andere kamer, adem door de kier
van een dicht raam, voel m’n hart

feel my heart beating as if to say,
"Fulfil my longing at last..."
I think spring is inside me,
I feel spring awakening,
I feel it in my entire body and soul.

kloppen alsof het zegt: "Voldoe toch
eindelijk aan m'n verlangen." Ik geloof
dat ik het voorjaar in me voel, ik voel
het lente-ontwaken, ik voel het in
m'n lichaam en in m'n ziel.

12 februari 1944

Ich danke dir für all das Gute
und Liebe und Schöne.

Ich danke dir für all das Gute
und Liebe und Schöne.

7 maart 1944

*Anne eindigde steevast haar avondgebed hiermee:
Ik dank U voor al het goede en lieve en mooie.*

The capture and the concentration camp

13

De arrestatie en het concentratiekamp

*On August the 4th 1944,
a car pulled up at Prinsengracht.
Several figures emerged, armed,
and dressed in civilian clothes.
The eight residents of the Annexe
were taken to prison,
and from there,
transported to Westerbork,
and onwards to the
concentration camps.*

*Op 4 augustus 1944 stopte een auto
voor het huis aan de Prinsengracht.
Verschillende personen stapten uit,
gewapend en in burgerkleding.
De acht bewoners van het Achterhuis
werden gearresteerd, naar de
gevangenis gebracht en vandaar
getransporteerd naar Westerbork
en verder naar verschillende
concentratiekampen.
(uit ooggetuigenverslagen)*

The atmosphere is stifling,
outside you don't hear a single bird.
A deathly silence hangs in the air.
It clings to me as if
it were going to drag me
into the deepest regions
of the underworld.

Dan is de stemming in huis drukkend,
slaperig en loodzwaar, buiten hoor je
geen vogel zingen, een doodse en
benauwende stilte hangt over alles
heen en dit zware klemmt zich aan mij
vast alsof ik mee moest naar
een diepe onderwereld.

29 oktober 1943

*Hoewel Anne in de kampen niet meer in haar dagboek kon schrijven, geeft dit
fragment toch goed de atmosfeer weer zoals deze door anderen die in de nazi-
concentratiekampen zaten is beschreven.*

*There is no speech or language
where their voice is not heard.
Their sound is gone out
through all the earth,
and their words to the end
of the world.*

*Toch wordt er niets gezegd,
geen woord gehoord,
het is een spraak zonder klank.
Over heel de aarde gaat hun stem,
tot aan het einde van de wereld
hun taal.*

Psalm 19:4-5 (NBV)

*Their blood have they shed like water,
and there was none
who could bury them.*

*Hun bloed werd als water
vergoten rond Jeruzalem -
en niemand die hen begroef.*

Psalm 79:3 (NBV)

*The young and the old
lie on the ground;
the maids and young men
are fallen.*

*Op straat liggen de lijken
van mannen, jong en oud,
mijn meisjes en mijn jongemannen
zijn gevallen door het zwaard.*

Klaagliederen 2:21 (NBV)

Anne's meditation

14

Anne's overdenking

I see the world being slowly
turned into wilderness.
I hear the approaching thunder,
that one day will destroy us too.
And yet, when I look at the sky,
I feel that everything
will change for the better.

Ik zie hoe de wereld langzaam steeds
meer in een woestijn herschapen
wordt, ik hoor steeds harder de
aanrollende donder, die ook ons zal
doden, (...) en toch, als ik naar de
hemel kijk, denk ik, dat alles zich weer
ten goede zal wenden (...).

15 juli 1944

Whenever you feel
lonely or sad,
try going to the loft
on a beautiful day
and looking at the sky.
As long as you can look
fearlessly at the sky,
you'll know you're pure within.

Probeer ook eens als je alleen en
ongelukkig of verdrietig bent op de
vliering bij zulk mooi weer naar buiten
te kijken. Niet naar de huizen en de
daken, maar naar de hemel.
Zolang je onbevreesd de hemel aan
kunt kijken, zo lang weet je dat je
zuiver van binnen bent en dat je toch
weer gelukkig zult worden.

23 februari 1944

Anne Frank

*Uitzicht vanuit de zolderkamer van het Achterhuis
op de kastanjeboom (foto: Anne Frank Stichting)*

Genoten van ons concert?

Wij hopen u weer terug te zien! Ons volgende concert is op 8 november in de Nieuwe Kerk Amersfoort. Wij brengen dan een prachtig programma met kerkelijke en wereldse muziek uit de 16^e eeuw. U kunt zich inschrijven voor de mailinglist van het koor via onze website www.amersfoortskamerkoor.nl of meteen via de QR-code hiernaast. U ontvangt dan zeven weken voor de concertdatum een uitnodiging via de mail.

Graag tot ziens op een volgend concert!

met onze dank voor de financiële bijdrage aan:

het
Cultuurfonds
mede dankzij het
Emmelot Vis Fonds

cnf

Stichting Carel Nengerman Fonds

 kfhein
fonds

 Fonds
Sociaal Cultureel Fonds van
De Amersfoortse Verzekeringen

www.amersfoortskamerkoor.nl

AMERSFOORT

 80 jaar
vrijheid